

§ 14. РЕВОЛЮЦІЙНИЙ ХАОС: ВЛАДА І БЕЗВЛАДДЯ

114 Погляд очевидця

Український хаос якнайкраще характеризувався становищем Катеринослава, про який зведення повідомляло: «Місто розподілене на п'ять районів. У верхній частині укріпилися добровольчі дружини; в районі

міської думи – єврейська самооборона; далі – кільцем охоплюють німці; добровольців, самооборону і німців оточують петлюрівці, а все місто у кільці більшовиків і махновців».

Деникин А.И. Гетманство и Директория на Украине // Революция на Украине. – С. 170.

115

1. Що мав на увазі автор документа 114, вживаючи вираз «український хаос»?
2. Розгляньте джерело 115. Символом чого є власна грошова одиниця? Які грошові одиниці зображені? Чи можна було б використати гроші з Харкова в Києві чи деінде? Як би ви охарактеризували ситуацію в країні, в якій міста випускають власні грошові одиниці?

116 Погляд очевидця

Будинок наш, по Маріїнсько-Благовіщенській вулиці, розміщався між єврейським базаром та вокзалом. Від єврейського базару наступали українці, з вокзалу – більшовики... Ділянка наша, що знаходилася в центрі ворогуючих таборів, переходила з рук в руки. Кожна влада, яка її займала, в особі декількох солдат, стукала у ворота і стверджувала, що на нашій покрівлі розміщується кулемет... Далі, українці були завжди впевнені, що на нашій покрівлі розміщується більшовицький кулемет, а більшовики, – що український. Робили відповідно до цього обшуки, ходили по квартирах... Іноді знаходили старі годинники чи кулюк з мукою, які передбачливо господарі не встигли сховати. І хоча ані годинники, ані ку-

люк з мукою не стріляли, їх все ж таки конфісковували; правда, цим обшуки й закінчувалися.

Сумський С. Одиннадцять переворотів // Революция на Украине. – С. 101.

117 Погляд очевидця

26 січня 1918 р. Київ був зайнятий радянським загоном Муравйова. Бомбардування міста тривало цілих 11 днів – від 15 до 26 січня...

Легко уявити собі стан киян у ці дні. Увесь цей час населення проводило у підвалах, в холоді та темряві. Магазины та базари... були зачинені; тому доводилося харчуватися випадковими залишками та запасами, яких тоді ще не вважали за необхідне мати.

Гольденвейзер А.А. Из киевских воспоминаний (1917–1920 гг.) // Революция на Украине. – С. 24.

118

Погляд очевидця

25 січня під час бомбардування Києва більшовики запальними снарядами розстріляли дім, де я жив, – наш фамільний дім, побудований десять літ тому за гроші, полишені батьком... Згоріли мої рукописи й матеріали, бібліотека і переписка, колекції українських старовинностей, що збирав я стільки літ, збірки килимів, вишивок, зброї, посуду, порцеляни, фаянсу, окрас, меблів, малюнків...

Розстріл, зайняття і знищення Києва більшовиками були вершком, кульмінаційним пунктом, збірною точкою, в котрій зосередився сей великий, просто незчислений в своїх наслідках перелом в історії України, вчинений більшовицьким приходом. І для мене сей перелом конкретизується ще гостріше в сім зруйнуванні моєї хати, мого кабінету, з ними всього мого майна, мого духовного добутку, всього доброго, що я зібрав навколо себе, всього передуманого і перестражданого за останні, найтяжчі і найзначніші роки мого життя.

Грушевський М. На переломі // Великий українець. – С. 136–137.

119

Мовою офіційного документа

До трудового селянства

Селяни! Наше славетне військо, а ваші батьки, брати і сини, зараз женуть наших заклятих ворогів, комуністів, геть з рідної землі.

Але ж, щоб вигнати ворога з батьківщини і озброїти призваних до війська рекрутів і мобілізованих, потрібні: зброя, набої та інше приладдя.

Всі заходи про забезпечення війська зброєю зроблені, але поки вона не буде доставлена, Ваша допомога буде все ж таки необхідна. Знаю, що в кожному селі зараз знайдуться кулемети, в кожній хаті – рушниця та набої, і тому, як Головний Отаман, я вимагаю від Вас, Селяни, допомогти мені в справі негайного забезпечення зброєю наших славних лицарів-козаків.

Боятися банд грабіжників і грабунків і тільки для того задержувати набої і зброю у себе вам не треба...

Підписав: Головний Отаман Петлюра.

Симон Петлюра. Статті. – К., Дніпро. – 1993. – С. 179.

120

Погляд очевидця

Зі спогадів білого офіцера

Під час громадянської війни грабували всі – і білі, і червоні, і махновці, і навіть, при нагоді, саме населення (маєтки).

Якось у Юзівці я розговорився із селянином.

– За кого ви, власне, стоїте?

– А ні за кого. Білі грабують, червоні грабують і махновці грабують. Як ви хочете, щоб ми комусь симпатизували?

Він тільки забув додати, що вони й самі грабують. Поруч був розграбований маєток.

Мамантов К. Походы и кони. – Париж, 1981. – С. 129.

121

Погляд дослідника

Селяни дедалі активніше відгукувались на заклики більшовиків підніматися на збройну боротьбу проти Директорії, уряду УНР. Створювалися партизанські загони, які ліквідували владу місцевих органів у цілих повітах. Вельми показовими були дії селян Чигиринського, Уманського, Звенигородського, Таращанського, Черкаського повітів, для яких непокоря будь-якій владі ставала звичним явищем.

Солдатенко В.Ф. Українська революція. Історичний нарис. – К., 1999. – С. 694.

122

Погляд очевидця

Зі спогадів співробітника Музею імператора Олександра III

Усе це відбувалося десь у середині лютого 1918 р. Важко описати гірке існування обивателя Києва у той надзвичайно жахливий час. В одну з останніх ночей, перед приходом до Києва німців, було зареєстровано 176 нападів на квартири обивателів. Захист організувати було важко. Вибрали домові комітети, які зайнялися організацією самооборони. І от люди, що за свого життя не носили зброї, почали чистити і лагодити рушниці й обговорювати стратегічні методи захисту будинків та маєтків від нападу розбійників. Подекуди з'являлися уцілілі офіцери, які, звичайно, взялися за організацію захисту і командування над домовими військовими дружинами.

Могиланский Н. Трагедия Украины (из пережитого в Киеве в 1918 году) // 1918 год на Украине. – С. 35–36.

3. Що в документах 114–122 підтверджує чи заперечує наявність хаосу в Україні того часу?
4. Як ви думаєте, чи відгукнулося селянство на звернення головного отамана (джерело 119)? Чому? Підтвердіть або спростуйте ваші висновки, спираючись на інші джерела.
5. Проаналізуйте документи 121–122. Чому створювалися подібні загони? Чи можна вважати загони, які згадуються у документах, однорідним явищем? Чому? Як ви думаєте, чому джерела подані у такій послідовності? Поясніть свою думку.
6. Чи відповідають підбрані у параграфі документи його назві? Чи залишили б ви її, чи змінили? На яку? Чому?

§ 15. НАЗВІТЬ ЦЕЙ ПАРАГРАФ

123 Погляд сучасника подій

Карта-карикатура «Світова злагода в Україні»

124 Офіційний документ

Із офіційної заяви комісара Французької Республіки при Уряді Української Республіки генерала Табуї

«Я приношу вам безумовне засвідчення в тому, що Франція, яка перша проводить цей урочистий акт (офіційного визнання України), підтримає всіма своїми моральними і матеріальними засобами дії, які буде робити Українська республіка, щоб іти тим шляхом, який намітили собі союзники і яким вони й далі будуть неухильно йти в повній свідомості свого права та своїх обов'язків перед демократіями світу і всього людства».

Цит. за: Дорошенко Д.И. Война и революция на Украине // Революция на Украине. – С. 88.

* *Какурін М.Є.* (1883–1936) – командувач армії та помічник командувача армії у громадянську війну, згодом – радянський військовий історик.

125 Думка дослідника

Три держави, що входили до складу так званого Четверного союзу: Німеччина, Туреччина та Болгарія дуже хотіли миру саме з небільшовицькою Україною, вважаючи, що самостійна Україна буде добрим сусідом і дасть можливість своїми багатими запасами підняти важкий економічний стан країн, які борються на боці центральних держав.

Дорошенко Д.И. Война и революция на Украине // Революция на Украине. – С. 96–97.

126 Погляд очевидця

М. Какурін* про діяльність Директорії

...Українська Директорія, утворена після повалення уряду гетьмана Скоропадського, продовжувала завзято відмовлятися від співпраці з урядовими установами південної контрреволюції до визнання ними самостійності України, за що була залишена союзниками без визнання й без будь-якої серйозної матеріальної підтримки...

У галузі зовнішньої політики Директорія виявила бажання жити в мирі з усіма народами і державами, дотримуючись принципу повного нейтралітету.

Див.: Какурин Н.Е. Как сражалась революция. – Т. 1. – М.: Политиздат, 1990. – С. 83–88.